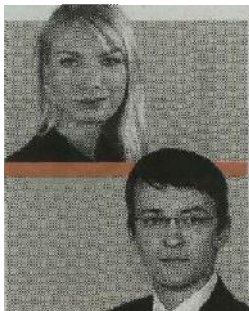


Lubatu ja keelatu ähmane piir

Konkurentsioiguse rikkumised tuleks dekriminaliseerida



Advokaadid **Mari Matjus** ja **Kaupo Lepasepp** kirjutavad, et kriminaalkorras konkurentsi kahjustavate kokkulepete vastu võitlemine pärsib ebaselgete normide ja karmide karistuste hirmuga ettevõtlust.

Hiljuti avalikustatud karistusseadustiku muutmise eelnõu jätab kuritegude hulga välja ka mõned konkurentsioiguse rikkumised, mida praegu karistatakse kuritegudena kuni kolmeaastase vanglakaristusega. Meie avaldame toetust turgu valitseva seisundi kordva kuritarvitamise dekriminaliseerimisele, aga soovitame kaaluda ka konkurentsi kahjustavate kokkulepete vastu võitlemist teiste menetlusliikide korras.

Terve mõistus ja rangete reeglitega karistusõigus ei saa lubada olukorda, kus inimene võib vanglasse sattuda teo tõttu, mille keelatus tal ei olnud võimalik eelnevalt kindlaks teha. Karistusõigusega konkurentsirikumiste vastu võitlemise tagajärjeks võib olla Pyrrhose võit – ebaselgete normide ja karmide karistuste hirm pärsib ettevõtlust.

Ettevõtja saab vaba konkurentsi kahjustada nii teistega kokku leppides kui ka üksi, tulenevalt oma turujõust. Kartelliga on tegu näiteks siis, kui konkurendid lepivad kokku kauba hinnas ja müüdas koguses või jagavad omavahel ära piirkonnad, kus üks ettevõtja saab ilma konkurentsivõiduga tegutseda. Maksimaalne karistus kartelli eest on kolmeaastane vanglakaristus ning juriidilisele isikule trahv suurusega kuni kümme protsenti eelmise majandusaasta käibest. Eelnõu neid karistusi ei muuda.

Kui konkurentsi piirav kokkulepe on sõlmitud müügiahela eri tasanditel tegutsevate ettevõtjate, näiteks hulgi- ja jaemüüja vahel, ähvardab rikkujaid kuni üheaastane vangistus ja juriidilist isikut trahv suurusega kuni viis protsenti eelmise majandusaasta käibest. Ka need karistused jäävad eelnõuga muutmata.

Konkurentsioiguse tähenduses turgu valitsevas seisundis ettevõtja äriotsustusvabadus on võrreldes väiksemate konkurentidega piiratud. Turgu valitseva seisundi kuritarvitamiseks on näiteks eri klientide suhtes ebavõrdne hinnakujundus. Oma positsiooni teistkordne kuritarvitamine on sarnaselt kartelliga karistatav kuni kolmeaastase vanglakaristusega.

Eelnõu järgi ei oleks aga turgu valitseva seisundi korduv kuritarvitamine enam kuritegu. Rikkuja korrallekutsumisel tuleks piirdu-



da väärtekaristusega kuni 32 000 eurot trahvi juriidilisele isikule ja rikkumise toime pannud inimesele kuni 1200 eurot trahvi või kuni 30 päeva aresti.

Eelnõu seletuskiri põhjendab korduvate väärtegude, sealhulgas korduva turgu valitseva seisundi kuritarvitamise dekrimaliseerimist asjaoluga, et isikut karistatakse ühe teo eest kaks korda. Ehkki oleme nõus konkurentsirikkumiste dekrimaliseerimisega, leiame, et seda tuleks teha eelkõige põhjusel, et piir konkurentsioiguslikult lubatud ja keelatud tegevuste vahel on ebaselge.

Hea näide ebaselgusest on üks turgu valitseva seisundi kuritarvitamise vorme – võrdväärsete tehingute puhul erinevate äripartnerite diskrimineerimine erineva hinnakujundusega. Kui ettevõtja teenindab ärikliente, kujuneb hind tavapäraselt läbirääkimiste tulemusena, sõltuvalt kliendisuhete olulisusest. Turuvalitseja peab aga hinnastama võrdväärseid tehinguid ühtemoodi. Hinnang sellele, millised tehingud on konkurentsioiguslikult võrdväärsed, nõuab tehingute sügavat majanduslikku analüüsi ning asjakohaste Euroopa Kohtu, Euroopa Komisjoni, Eesti kohtute ja konkurentsiameti lahendite tundmist. Tõde ei pruugi leida sealtki, kuna iga olukorra ja ärisektori kohta varasemat lahendit ei ole.

Kas teatud tegevus on turuvalitsejale lubatud, peab hindama ettevõtja ise. Konkurentsiameti ülesannete hulka ei kuulu üksikjuhtumite kohta eelotsuse andmine, amet saab anda välja üldised juhised. Kui aga konkreetse juhtumi menetlemisel selgub, et ettevõtja on ekslikult hinnanud tegevust lubatuks, kuid konkurentsiamet sellega ei nõustu, jääb peale viimase hinnang. Kriminaalkaristuse hirm ja ebaselge piir lubatu ja keelatu vahel võib viia olukorrani, kus ettevõtja jätab rikkumise hirmus kasutamata lubatud võimalused, näiteks hoidub müümast tooteid soodsama hinnaga.

Konkurentsioiguse mõne aspekti ebaselgust ei saa muuta teatud tegude dekrimaliseerimisega. Küll aga on võimalik muuta karis-

Meile teadaolevalt ei ole Eestis ühelegi inimesele määratud konkurentsikuriteo eest vanglakaristust. See näitab, et kohtunikud ei ole pidanud vanglakaristust proportsionaalseks karistusmeetmeks.

tuse proportsionaalseks teo raskusastmega. Lahenduseks on muuta rikkumised karistatavaks väärteovõi ka üksnes halduskorras.

Dekriminaliseerimise kasuks räägib ka asjaolu, et meile teadaolevalt ei ole Eestis ühelegi inimesele määratud konkurentsikuriteo eest vanglakaristust. See näitab, et Eesti kohtunikud ei ole ühegi juhtumi puhul pidanud vanglakaristust proportsionaalseks karistusmeetmeks.

Kriminaal- ja väärteomenetluses on võrreldes haldusmenetlusega suuri erisusi, mis peaksid vältima ettevõtja ekslikku süüdimõistmist, kuid mis kokkuvõttes muudavad kahjustavale käitumisele riigi negatiivse hinnangu andmise ning käitumise turult kõrvaldamise menetluse keeruliseks. Nii võib tekkida olukord, kus haldusmenetluse käigus rikkujat korrale kutsuda ja tarbijale soodsamat olukorda saavutada on efektiivsem kui püüda samal eesmärgil rikkujat iga hinna eest kriminaalkorras karistada.

Lisaks riigi sanktsioonidele aitab konkurentsioiguse rikkumiste vastu võidelda konkreetsetele konkurentidele, tarnijatele või klientidele rikkumisega tekitatud kahju hüvitamine kohtus tsiviilkorras. Eestis on konkurentsioiguse eraõiguslik jõustamine alles lapsekingades. Selle põhjuseks võib olla lisaks ebaselgele eduväljavaatele ja kohtukuludele ka kahju suuruse tõendamise keerukus. Euroopa Liit tervikuna liigub eraõigusliku jõustamise poole, kuivõrd Euroopa Komisjon tegi juunis ettepaneku direktiiviks, mis hõlbustaks konkurentsioiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks hagi esitamist.

Kuna konkurentsioiguslikult lubatu ja keelatu vahel vahet teha on enamasti keeruline ning nõuab ka riigilt kuude- või isegi aastatepikkust menetlust, ei ole siin eksimuse karistamine karistusõiguse kui kõige äärmuslikuma riikliku sekkumise vahendiga proportsionaalne. Seetõttu toetame konkurentsioiguse rikkumiste dekriminaliseerimist ja nende vastu võitlemist väljaspool kriminaalmenetlust kättesaadavate mõõdukamate ja efektiivsemate karistusliikidega.